

ГЕНДЕРНА ОСВІТА ЯК КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

В даній статті здійснена спроба аналізу існуючих освітніх моделей в контексті кризи традиційної парадигми з метою показати гуманістичну направленість розвитку у цій сфері. Саме такий шлях сприяє творчому розвитку особистості, що неодмінно передбачає становлення паритетності гендерних відносин у суспільстві. Наголошено на офіційній підтримці Україною гендерного компоненту в структурі освіти.

Проблема гендерної освіти студентської молоді надзвичайно важлива й актуальна по причині демократичного шляху розвитку українського суспільства та побудови гендерно паритетного соціуму. В наукових колах достатньо жваво обговорюється як альтернативи подальшого розвитку освіти в цілому, так і доцільність впровадження гендерної освіти в структуру системи освіти. Так А. Л. Андреев, Е.Я. Коган, Г.Б. Голуб, В.А. Пруднікова доводять основні переваги компетентності парадигми, проте такі дослідники як Н. Клушина, Т. Пермякова та ін. наголошують на фундаменталізації освіти й вважають вузьку спеціалізацію пороком. О.В. Бондаревська знаходить аргументи довести необхідність особистісно налаштованої освіти. Серед прихильників критичної проблематизуючої освіти, яка здатна подолати усі соціально створені „комплекси” особистості, В. Гайденко. Необхідність введення в освітню систему гендерної компоненти, з одного боку, в контексті входження вищої освіти у болонський процес, з другого, як основи формування у студентської молоді світогляду заснованого на гуманістичних принципах, незалежно від методики запровадження, стверджують Т. Талько, Ю. Стребкова, Г. Силласте, Т. Говорун, О. Кікінеджи, Л. Кобелянська, К. Дзюбак та інші.

Метою даного дослідження є спроба аналізу існуючих основних освітніх парадигм з точки зору гендерного компоненту освіти.

Сучасний перехідний етап розвитку освіти виробив необхідність „в парадигмі... у зв'язку з переходом до нових типів мислення і нових способів перетворення дійсності” [1, с. 11]. Європейська освітня сфера, у тому числі і українська, на сьогодні не виробила єдиної лінії, єдиної парадигми, зокрема формування особи як основи майбутнього демократизму і гуманізму, до яких прагне вся світова спільнота. Українська система освіти повинна обрати такий напрямок у формуванні світогляду майбутнього покоління, котрий б ґрунтувався на гуманістичних принципах. Серед бар'єрів, що потрібно подолати суспільству на шляху до демократичного майбутнього, є проблема формування гендерного паритету та гендерної політики в Україні. Освіта, в цьому випадку, чи не найважливіший метод вирішення вищезазначеного завдання. Доцільність гендерної освіти доводять і дослідники, це, насамперед, важливий крок до формування демократичного суспільства і до того ж введення гендерних курсів в структуру освіти сприяє науковій реабілітації табуйованих суспільством та культурою тем [2, 3, 4]. Розглядаючи існуючі парадигми розвитку освіти, ми спробуємо довести, що гендерний компонент розвитку суспільства є актуальним. Результатом освіти має бути вільна від стереотипів, здатна сприймати нове особистість, котра відповідає рівню демократичного, гендерно паритетного суспільства, що розвиватиметься на гуманістичних засадах.

Так, традиційна система освіти, що отримала назву „знанієвої”, піддається критиці з боку прихильників сучасних освітніх моделей, що претендують на звання єдиної освітньої парадигми. Серед існуючих розробок істотне місце належить компетентнісній парадигмі, прихильники якої ототожнюють її з „постіндустріальною ” (інформаційною) сучасністю [5, 6], як тій, що відповідає динамічному „відкритому” суспільству. Тобто в даному випадку кінцева освітня мета – утворення не знання, а компетентності як інтегральної здатності

вирішувати виникаючі в різних сферах життя конкретні проблеми, що свідчить про посилення практичної орієнтації освіти. Проте, незважаючи на критику знанієвої системи, прихильники різних думок все ж таки акцентують увагу на пріоритетній ролі передачі знань як безумовної основи освіти. Так, на думку А. Л. Андрєєва, необхідна двох сегментна модель освіти, в якій вивчення традиційних для пострадянської освіти фундаментальних дисциплін поєднуюватимуться з прикладними знаннями соціально-технологічної спрямованості [5, с. 26]. Хоча існує думка й про те, що не освітнє співтовариство, а суспільство в цілому повинне „замовляти” актуальні якості особистості, таким чином набір компетентностей є „предметом суспільної згоди” [6, с. 33]. Однак, не зважаючи на всі переваги даної освітньої парадигми, її результатом не завжди є освіченість, яка посідає центральне місце у розвитку гуманістично налаштованого суспільства. До того ж поширена думка, що вузька спеціалізація – це недолік, а тому існує потреба у фундаментальній освіті [7]. За словами Т. Пермякової, в поняття «профессиональное образование» наряду с традиционным умением работать руками, входит и многое другое – достаточно высокий уровень интеллекта и общекультурный кругозор, коммуникативные и этикетные навыки, наличие необходимых личностных качеств и знание иностранных языков, а главное гибкость мышления, способность восприятия нового, т. е. то, что обычно понимается под образованностью» [7]. Ми наголошуємо на актуальності формування у студентської молоді гнучкого мислення та здатності сприймати нове. Ці якості важливі для формування нового типу громадянина в контексті становлення розвитку гендерного паритету в суспільстві. До того ж однією з функцій професійної освіти є адаптивно-змінна, яка сприяє розвитку суспільно-історичної практики, і, що важливо, формує й передає здатність до змін і розвитку.

Прихильники гуманістичної особистісно орієнтованої парадигми освіти виявляють її сутність також способом порівняння з традиційною [1]. Метою цієї моделі освіти є „не сформировать и даже не воспитать, а найти, поддержать, развить человека в человеке и заложить в нем механизмы самореализации, саморазвития, адаптации, саморегуляции, самозащиты, самовоспитания и др., необходимое для становления самобытного личностного образа и диалогического и безопасного взаимодействия с людьми, природой, культурой, цивилизацией” [1, с. 13]. Сповідуючи становлення людини як особистості, її образу, неповторної індивідуальності, духовності, творчого початку [1, с. 12], прихильники особистісно орієнтованої освіти тим самим підтверджують необхідність гендерної освіти, результатом якої стане переосмислення давноіснуючих та стриманість у формуванні нових стереотипів в процесі розвитку особистості.

Критична, або проблематизуюча, педагогіка, яка була розроблена та апробована Пауло Фрейре, є ще одним альтернативним напрямком розвитку освіти, зокрема й української [8, 9]. Вона складається з „постулювання проблемно-орієнтованої освіти, антропологічного тлумачення культури, концепції людської гуманності, критичної свідомості та моделювання ідеалу викладача” [8, с. 71] Саме ця парадигма чи не найбільш чутлива до проблем суспільства, й своїм завданням вважає забезпечення „пригноблених (класово, расово, гендерно та ін) необхідним інструментарієм для підриву режиму пригнобленості” [8, с. 73]. З другого боку, саме ця парадигма прямо декларує ідеї гуманності та антропологізму, які є невід’ємними елементами демократичного шляху розвитку суспільства, зокрема й розвитку гендерно паритетного світосприйняття. Концепція гуманності П. Фрейре викладена в наступних постулатах: людина створює світ навколо себе, трансформує його і тим самим трансформує (формує) себе, а це, в свою чергу, призводить не до індивідуальності, а до солідарності [8]. Задля розуміння соціальних, політичних та економічних проблем потрібний розвиток „усвідомленості”, яка має бути результатом проблематизуючого навчання, а „усвідомленість” формує в особистості студента критичну свідомість, що здатна помічати все те, на що заангажована соціальними стереотипами та штампами думки свідомість не здатна. Саме ідеї П. Фрейре розвивалися в гендерній

(феміністичній) педагогіці. Наприклад, ідея позиціональної педагогіки, що означає погляд з перспективи певної ідентичності (класової, сексуальної, релігійної тощо).

З приведеного аналізу існуючих на сьогодні альтернативних освітніх парадигм можна зробити висновок про те, що фундаментом, відправною точкою та, зрештою й результатом освіти є формування особистості нового типу, яка мислить, інтерпретує дійсність у різних сферах суспільної діяльності поза межами стереотипів, штампів та „стандартів”. Основною проблемою, мало вивченою, залишається проблема соціального замовлення особистості: „в процесі впровадження болонської системи навчання увага акцентується на практичних моментах і мало з'ясовано, яку ж людину, якого фахівця ми готуємо для нашого суспільства?” [2, с. 417]. Безперечно гуманістична та демократична спрямованість кожної з наведених парадигм, проте відмінність полягає у різних способах досягнення поставлених завдань вимогами часу перед освітою.

Актуальність розвитку гендерного паритету в Україні звичайно ж пов'язана і з приєднанням нашої держави до європейського процесу з гендерної демократії (Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська декларація, Декларація Тисячоліття ООН, Декларація про рівноправність чоловіків і жінок, Декларації 4-ї та 5-ї європейських конференцій міністрів з питань рівності між жінками й чоловіками тощо). У зв'язку з цим в нашій державі формується нормативно-правова база з приводу гендерних перетворень (Указ Президента України „Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”; Закон України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”; „Цілі розвитку Тисячоліття: Україна”). Зокрема у передмові до Цілей Тисячоліття зазначено, що „усвідомлення ЦРТ (Цілі розвитку Тисячоліття) як національних цілей та визначення чітких напрямів і механізмів державної політики щодо їх досягнення мають стати рушієм подальшого розвитку людського потенціалу України” [9, с. 160]. Введення гендерного компоненту у систему освіти України також є одним із способів реалізації національної доктрини розвитку освіти: „Створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти” [9, с. 165].

Щодо методології гендерної освіти, то це питання також обговорюється в наукових колах [2], як один із способів досягнення гендерної паритетності, задекларованої ЗУ „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, де вказано, що принцип паритетної демократії стане невід'ємною частиною нашої вузівської освіти. Завданням гендерного освітнього напрямку безумовно є подолання існуючих стереотипів. Наприклад, важливим аспектом деконструкції гендерних стереотипів є навчання дівчат-студенток виявляти себе через вибудову власної індивідуальності, а не через подолання інакшості (від чоловіка, батька, коханого, авторитета викладача чи керівника тощо) [2, 4].

Методологія гендерної освіти вже затверджена Україною офіційно, зокрема в ст. 21. ч.2. п. 2, 3 ЗУ „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” зазначено:

- підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль чоловіків і жінок;
- виховання культури гендерної рівності, рівного поділу професійних і сімейних обов'язків.

Саме критична педагогіка вводить в освітній простір поняття, а разом з ним окреслює проблему „прихованої навчальної програми”, на подолання якої потрібно спрямувати чимало зусиль. На думку дослідників, посібники та навчальні програми включають не просто інформацію, а власне закодовані стереотипи та бажані для пануючих класів переваги [4].

Незважаючи на головну характеристику альтернативних освітніх парадигм, а саме їх відмінність від традиційної, ні одна з них не заперечує пріоритетну роль передачі знань. До того ж сучасні моделі безумовно підтверджують провідну роль розвитку особистості вільної від стереотипів, здатної сприймати нове. Отже, проблема гендерної освіти може бути розв'язана в контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти, способом створення самодостатньої особистості, та критичної через формування необхідного інструментарію для „пригноблених” (в даному випадку гендерно). Україна офіційно підтримує курс гендерно паритетного розвитку держави, долучаючись до міжнародних договорів й конвенцій та створюючи власну нормативно-правову базу.

Література:

1. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования. // Педагогика – 1997. - № 4. – С. 11 – 17.
2. Талько Т. М. Гендерні методології у контексті запровадження болонської системи в українських вищих навчальних закладах // Вісник Дніпропетровського університету. Філософія. Соціологія. Політологія. Випуск 15. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 416 – 424.
3. Дороніна Т. О. Гендерний напрямок у літературознавстві: теоретико-методологічні основи та практика інтерпретацій - Кривий Ріг, 2005. – 320с.
4. Луценко О. А. Гендерна освіта і педагогіка / Основи теорії гендеру: Навч. пос. – К., 2004. – 210с.
5. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании: Опыт философско-методологического анализа // Педагогика. – 2005. - № 4. – С. 19 – 27.
6. Голуб Г. Б., Коган Е. Я., Прудникова В. А. Парадигма актуального образования // Вопросы образования. – 2007. - № 2. – С. 20 – 42.
7. Клушина Н. П. Идеал образованности в современной парадигме высшего профессионального образования // Материалы межрегиональной научно-практической конференции «Развитие личности как стратегия гуманизации образования» - Северо-Кавказский государственный университет. – www.ncstu.ru
8. Гайденко В. Критична педагогіка Пауло Фрейре // Гендерна педагогіка. Хрестоматія / В. А. Гайденко (ред.). – Суми: Університетська книга, 2006. – 313с.
9. Нормативно-методичні основи гендерних перетворень – К., 2005. – 184с.
10. Введение в гендерные исследования. Уч. пос./ под ред. И. В. Кашировой – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 256с.
11. Стребкова Ю. В. Міждисциплінарний підхід у формуванні гендерної культури студентської молоді / Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: „Фоліант”, 2003. – 300с.
12. Силласте Г. Гендерная асимметрия в образовании и науке: взгляд социолога // Высшее образование в России. – 2001. - № 2. – С. 96 – 106.
13. Говорун Т., Кікінеджі О. Гендерна ідеологія у навчально-виховному процесі // Освіта і управління. – 2003. – Т. 6. - № 4. – С. 56 – 68.
14. Кобелянська Л. Розвиток гендерної освіти в Україні в контексті сучасних соціально-політичних перетворень / Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: „Фоліант”, 2003. – С. 139 – 142.
15. Дзюбак К. М. Проблеми гендерної освіти в загальноосвітніх закладах України // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: „Фоліант”, 2003. – С. 148 – 151.

В данній статтє осуцествлена попытка анализа существующих образовательных моделей в контексте кризиса традиционной парадигмы с целью показать гуманистическую

направленность развития в этой сфере. Именно такой путь содействует творческому развитию личности, которая непременно предусматривает становление паритетности гендерных отношений в обществе. Отмечено официальную поддержку Украиной гендерного компонента в структуре образования.

In this article the attempt of analysis of existent educational models is carried out in the context of crisis of traditional paradigm on purpose rotin the humanism orientation of development in this sphere. A just the same way assists creative development of personality which certainly foresees becoming of parity of gender's relations in society. Official support of gender's component is marked Ukraine in the structure of education.